

ARHUSKA KONVENCIJA – ZAKONSKA REGULATIVA ČIJOM PRIMENOM SE U TOKU INVESTICIONE REALIZACIJE U RUDARSTVU DOBIJA KVALITETNA PROJEKTN DOKUMENTACIJA

Nenad Nikolić, koordinator–stakeholder NVO „Lokalna
Agenda 21 za Kostolac – OPŠTINA“, Kostolac,
la21nikolic@eunet.rs

Nataša Đereg, “Centar za ekologiju i održivi razvoj - CEKOR“,
Subotica djnatasa@yahoo.com

Mioljub Stanković, dipl. inž. maš. Lokalna agenda 21 za
Stepojevac, milest@absolutok.net

Jovica Veljučić - Kerčulj, dipl. inž. el.teh. Privredno društvo
”Termoelektrane – Kopovi Kostolac“ Kostolac d.o.o.
jovica.veljucic_kerculj@te-ko.rs

1. UVOD

Ujedinjene Nacije su pokrovitelj najambicioznijeg dokumenta na polju zaštite životne sredine **Arhuske konvencije**, koja je doneta na četvrtoj konferenciji EfE „Životna sredina za Evropu“, održane juna 1998. god. u Arhusu, Danska.

Posle 9 godina od usvajanja konvencije i primene u svetu, Vlada Republike Srbije je na predlog NVO „Lokalne Aagende 21 za Kostolac - OPŠTINA“ iz Kostolca, **posle Ministarskog samita EfE u Beogradu** decembra 2007. godine prihvatila ovaj zakon, a Skupština ga usvojila maja 2009. pod nazivom, **„Zakon o ratifikaciji konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravo na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine“**.

***Arhuska konvencija* sadrži, odnosno, oslanja se na tri osnovne grupe prava:**

- 1. pravo građana na informisanost,**
- 2. pravo građana da učestvuju u donošenju odluka o životnoj sredini i**
- 3. pristup pravosuđu u slučaju kada su prethodna dva prava povređena**

Za svaku stavku / tačku na sledecem sladu, slede bliža pojašnjenja

1. pravo građana na informisanost – građani imaju pravo na tačne informacije o pojavama i aktivnostima koje mogu imati uticaj na kvalitet životne sredine, zdravlje ljudi i životinja;

2. pravo građana da učestvuju u donošenju odluka o životnoj sredini – jeste pravo po kome građani mogu uzeti učešće u izradi projekata (u procedurama izrade analize uticaja na životnu sredinu), planova i programa koji se tiču životne sredine – generalni urbanistički, prostorni, regulacioni, lokalni ekološki plan, kao i učešće javnosti u pripremi i donošenju propisa.

3. pristup pravosuđu u slučaju kada su prethodna dva prava povređena – svi građani čiji su interesi ili prava povređena u vezi sa pitanjima koja se tiču životne sredine imaju prava na sudsku zaštitu.

2. SVEOBUH VATNOST ZAKONA I PROPISA U VREME SAMOUPRAVLJANJA SU U DUHU ARHUSKE KONVENCIJE

Polazna osnova za analizu zakonskih akata SFRJ i njihovu povezanost sa duhom ***Arhuske konvencije*** biće na vrlo ilustrativan način prikazana kroz novinarsko istraživanje tekstova objavljenih u novinama iz druge polovine prošlog veka o požaru ogromnih razmera u hladnoj valjaonici Smederevske Željezare. Tom prilikom prouzrokovana je velika materijalna šteta.

Zbog tog požara prvostepeni sud Opštinskog suda u Smederevu osudio je **projektanta** hale hladne valjaonice, **revidenta projekta** hale i **nadzorni organ**, na kazne od 10 godina zatvora. A zbog propusta i nemara u radu godišnjeg remonta hladne valjaonice, na po 2-3 godine osuđeni su inženjeri rukovodioci remonta, radnici izvršioci i referent HTZ službe željezare.

Iz navedenog se vidi kako su samoupravljači tog perioda vodili sudski postupak, znali pravno da istraže problem, a samim tim i da donesu presudu adekvatnu učinjenom delu i odgovornosti optuženih

Ovakvim načinom procesuiranja i donošenjem presude utiče se preventivno/ /vaspitno na one koji rade na izradi planske dokumentacije i one koji kontrolišu realizaciju neke investicije, vrše nadzor. To znači da su projektant, revident i nadzorni organ mogli odgovarati ukoliko se desi akcident na objektu usled njihovih propusta prilikom projektovanja i kontrole realizacije projekta, i posle dužeg vremena.

ISTRAŽIVANJE :

a) pravo građana na informisanost

Istraživanje je otpočelo praćenjem regionalnog nedeljnika za Podunavski okrug pod imenom „NAŠ GLAS“. U ovom nedeljniku, 1. IV 1986. god. je objavljen sledeći članak:

„PLAMEN PROGUTAO VALJAONICU“.

Požar velikih razmera dogodio se 25. marta 1986. g. u staroj hladnoj valjaonice željezare Smederevskog metalurškog kombinata.

Slika 1. Spoljni izgled hale stare hladne valjaonice najbolje svedoči koliko je vatrena stihija bila razorna

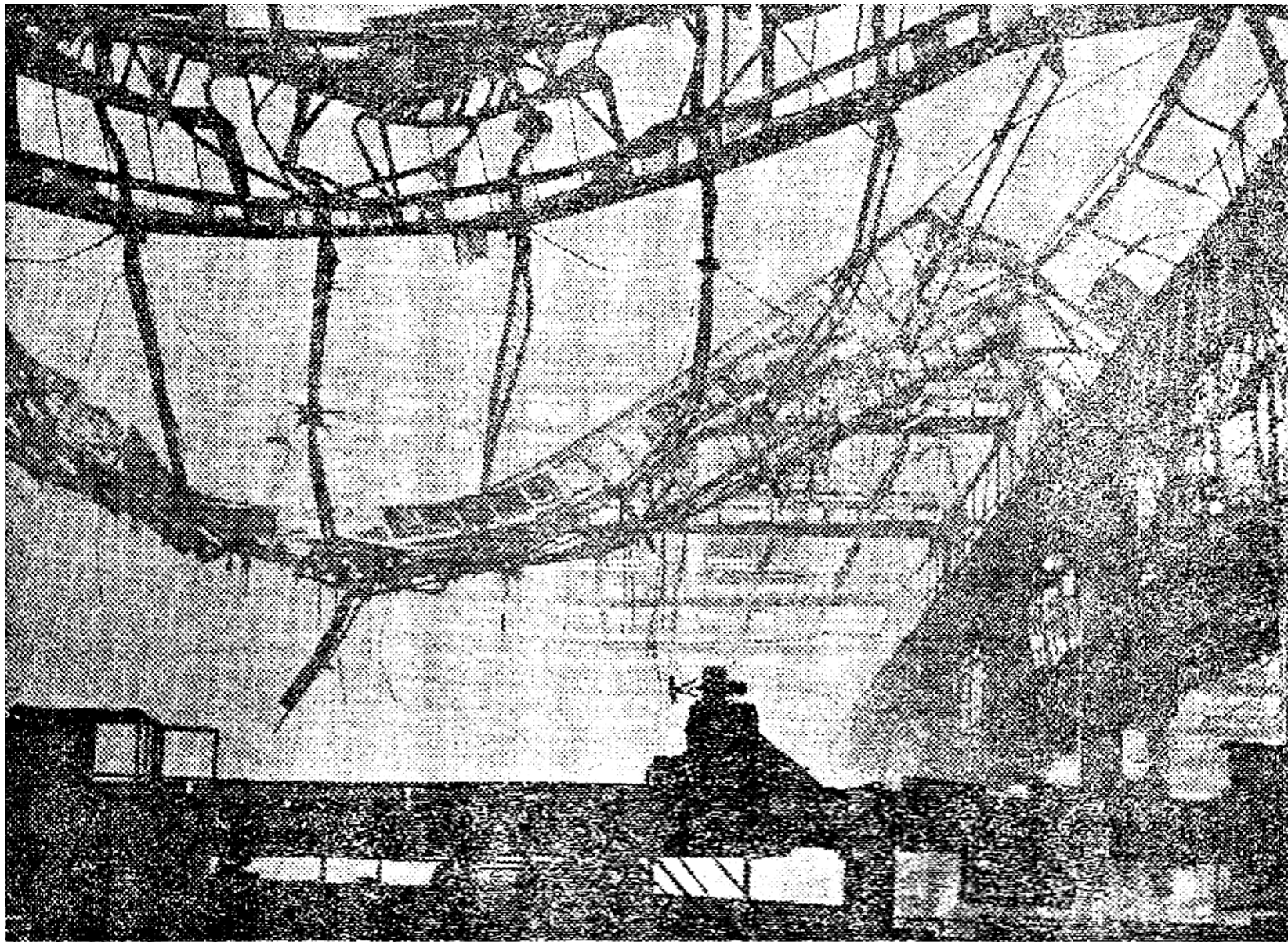
- Izgorela hala, a oštećeno je više mostnih kranova, mašina i opreme
- velika materijalna šteta
- Savezni i republički funkcioneri obišli spaljenu valjaonicu i sa predstavnicima Kombinata vodili razgovore o sanaciji.

b) Treći stub Arhuske konvencije: pristup pravosuđu

Posle dva meseca nedeljnik „NAŠ GLAS“ je 10. VI 1986. god objavio je da je otpočelo suđenje, i da u iskazima pred Okružnim sudom u Smederevu niko od pet okrivljenih inženjera i trojice radnika nije prihvatio i priznao svoju odgovornost za veliki požar.

Požar je nastao u toku remonta na krovu hale prilikom demontaže dimnjaka i opšivke oko dimnjaka, dekapirnice, kada je radnik „brennerom“ probao da odseče zavrtnje na krovu koji su služili da se utegama sa četiri strane fiksira dimnjak iznad krova, što je klasično rešenje obezbeđivanja dimnjaka na krovu hale da ga vetar ne bi oduvao.

Tokom suđenja ispostavilo sa da nikom nije bilo poznato da je krov napravljen od lako zapaljivog materijala.

Slika 2. Izgorela krovna konstrukcija hladne valjaonice

Slika 3. Unutrašnjost izgorele hladne valjaonice

Sud je utvrdio i izveo zaključak da su za požar u hladnoj valjaonici glavni krivci **projektant, revident i nadzorni organ** jer su prevideli činjenicu svako u svom domenu, da krov na hali mora biti od nezapaljivog materijala.

Da je iko od njih to utvrdio ranije, mogao je da otkloni taj propust (!) i eventualni požar ne bi bio takvih razmera.

Podloge za ovakvu sudsku odluku sudsko veće je moglo da pronađe u važećim propisima i zakonima SFRJ koji su bili razrađene i zaokružene celine na zavidnom nivou. Svaka investicija morala je da ima ***baznu dokumentaciju*** po kojoj bi se objekat gradio, a do koje se dolazilo u nekoliko etapa i na sledeći način:

- 1. ***Prva faza***: Posle donošenja ODLUKE o izgradnji nekog objekta, sačinio bi se *Projektni zadatak* i angažovao bi se obično ***Institut*** iz struke tj. registrovana i ovlašćena projektantska kuća da uradi ***Glavni (ili Dopunski) projekat***; za izradu ***Uprošćenog projekta*** dovoljni su stručnjaci Investitora, nije potrebno angažovanje trećeg lica, jer je manjeg obima od ***Glavnog/Dopunskog projekta*** .

2. **Druga faza** Potom se morala izvršiti (**interna i eksterna**) **revizija** – stručni pregled urađenog *Projekta* radi dobijanja potvrde o kvalitetu urađenog **Gl./Dop. projekta**. Investitor, kao zainteresovana strana, uradio bi internu reviziju i dostavio svoj izveštaj drugoj ovlašćenoj projektantskoj kući da uradi eksternu reviziju, a ova ima snagu zakonske represije; to se nekad zvalo „revizionna klauzula“ kojom se evidentiraju greške i propusti i koje projektant treba i mora da ispravi ili uradi novi *Projekat*.

3. **Treća faza**: Posle izvršene revizije, tehničkom dokumentacijom: **a)** (*Gl./Dop.*) *projektom*, **b)** izveštajem o stručnom pregledu (revizija) i **c)** potvrdom o urađenom *Projektu*, stiče se uslov za dobijanje dozvole za izvođenje radova.

4. **Četvrta faza:** Pre početka izvođenja radova navedena tehnička dokumentacija i dokumenti **a)** **b)** i **c)** podnosili su se Inspektoratu nadležnog Ministarstva SR Srbije da bi se tamo arhivirali, a na osnovu kojih je dobijena dozvola za izgradnju.

5. **Peta faza:** Sa dobijenim Rešenjem za izvođenje radova, ugovara se posao sa preduzećem koje će po dokumentaciji **Gl./Dop. projekta** izvoditi radove, uz kontrolu nadzornog organa preko **Građevinskog dnevnika**. Nadzorni organ kontroliše da li se od strane izvođača radova poštuje **projektna dokumentacija** i da li se radovi izvode po zakonskoj regulativi.

6. Šesta i posljednja faza: Po završetku svih radova na objektu Investitor izvrši tehnički pregled i prijem a odgovarajućem ministarstvu podnosi zahtev za dobijanje upotrebne dozvole, uz koji se prilaže korišćena dokumentacija definisana **fazama 1, 2, 3, 4 i 5**. Ukoliko je došlo do izmene na izgrađenom objektu u odnosu na pomenutu validnu dokumentaciju, koja je podneta Ministarstvu pre dobijanja dozvole za izgradnju (**faza 4**), upotrebna dozvola se nije mogla dobiti.

C) Nulta faza kao Drugi stub Arhuske konvencije: pravo građana da učestvuju u donošenju odluke o izgradnji investicije (i životnoj sredini)

Podvucimo da je direktor – inokosni organ **OOUR-a** – donosio ODLUKU o kojoj su prethodno raspravljali radnički savet, zbor radnih ljudi, sindikat, koji su bili kontrola i potvrda da je odluka doneta po zakonu. (Ovo može da se podvede pod Drugi stub Arhusa - **pravo građana da učestvuju u donošenju odluka o životnoj sredini**). Važna je činjenica da je direktor, prilikom donošenja ODLUKE, imao na raspolaganju niz dokumenata: *Idejne projekte*, ekspertize, studije i elaborate, u kojima su razrađena razna rešenja, kalkulacije o opravdanosti izgradnje investicije itd... što se može nazvati **Nultom Fazom**. Podloge za sastavljanje i pisanje *Projektnog zadatka*, posle donošenja ODLUKE, su dokumenta iz **Nulte faze**. Takođe, u to vreme mediji su pratili proces do donošenja ODLUKE.

– **Diskusija o uzročno – posledičnim vezama**
– **samoupravljanje** –
izrada dokumentacije/zakonodavstva

U vreme samoupravljanja smatralo se da naučni socijalizam ne može biti u suprotnosti sa naučnim otkrićima i novim svetskim saznanjima jer je postavljen na naučnim osnovama, pa su sva nova dostignuća u nauci i/ili praksi, kao i pozitivna iskustva drugih država, bila pristupačni radnim ljudima i građanima.

Kvalitetno prikupljanje i sabiranje znanja i iskustava vršili su pojedinci – naučnici, strukovna udruženja, fakulteti, a pre svega ***Instituti*** po strukama.

Oni su po završenoj redakciji prikupljenog znanja i iskustva, ista stavljali na raspolaganje radnim ljudima i građanima kroz simpozijume, naučna savetovanja, istraživanja i publikacije.

Instituti su bili angažovani kao najpozvaniji da izrađuju *Glavne/Dopunske projekte* za Organizacije udruženog rada (OUR). Tako da je primena novih svetskih ili domaćih otkrića, u tadašnjem društvenom uređenju, institucijama i preduzećima (***OOOUR/SOUR – ima***) zavisila samo od stepena razvoja proizvodnih snaga društva.

Sveobuhvatnost zakonodavstva u ovom periodu se ogleda u napred iznetom primeru akcidenta u smederevskom metaluškom kombinatu. Iz njega se može uočiti da u slučaju akcidenta na objektu, sudstvo, ispitujući izradu dokumentacije po ***fazama 1, 2, 3, 4 i 5***, veoma lako utvrđuje krivce za nastalu ogromnu štetu

Krajem 1989. godine, političkom voljom tadašnjih političara SR Srbije, ukida se ***samoupravljanje*** pa samim tim i institucije radničke kontrole: radnički saveti, zbor radnih ljudi i prava po ***Zakonu o samoupravljanju***, a ne postavlja se nikakva alternativna kontrola.

OOOUR-i/SOUR-i postaju javna preduzeća (**JP**) u vlasništvu R. Srbije i nastaje neviđeni javašluk u privredi i institucijama vlasti.

3. „ARHUSKA KONVENCIJA“ KAO KOREKTOR RIZIKA OD PROMAŠAJA USLED NEPOTPUNE PROJEKTNE DOKUMENTACIJE U NOVIM INVESTICIJAMA

Posle gotovo 15 godina od nestanka samoupravljanja, došlo je do male mogućnosti kontrole nad radom preduzeća u vlasništvu države.

Ovo je omogućeno tek 2004. godine usvajanjem seta sistemskih zakona u oblasti životne sredine, ***Zakon o zaštiti životne sredine, Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu i Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja*** kao i ***Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja***, u kojima se nalaze odredbe „***Arhuske konvencije***“.

Pre usvajanja „**Arhusa**“ u našoj državi, uz pomoć ***Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu***, građani su dobili mogućnost da utiču na sve strategije, politike i planske dokumente, počevši od najvažnijeg *Prostornog plana Republike Srbije*, kojim se definiše upotreba prostora Republike Srbije, a završava se *Detaljnim urbanističkim planom*, koji definiše uređenje neke ulice ili bloka, čime i sami građani odlučuju u kakvom okruženju žele da žive.

Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu predviđena je obaveza svakog Investitora da izradi Studiju o proceni uticaja budućeg objekta na životnu sredinu, na koju zainteresovana javnost može dati svoje predloge i dopune iste kako bi se na kraju ne samo dobio dobar projektni dokument, nego i unapred sprečili mogući negativni uticaji po životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Na žalost, puna primena ovih zakona još uvek nije zaživela u Srbiji što možemo videti i na primeru investicija unutar preduzeća JP – Elektoprivrede Srbije

Takav jedan primer su deponije pepela i šljake koje u EPS-u pored termoelektrana imaju poseban značaj i nalaze se u njihovoj okolini. Deponije pepela i šljake su tokom prethodnog perioda, usled nemarnosti Investitora i nepravilnog održavanja, jedan od najvećih izvora zagađivanja i uzrok velikih zdravstvenih problema za okolno stanovništvo.

Kao izvor informacija o ovom problemu, pored niza naučnih radova u kojima je problem specifično opisan, uzeli smo i tekst iz dnevnog lista „Politika” iz pera Miodjuba Stankovića u rubrici „Među nama” – po principu Prvog stuba „Arhusa” – **pravo građana na informisanost.**

Iz pomenutog teksta izdvajamo sledeće: „Prema istraživanjima dr. Elizabet Paunović tokom 2000. godine 70% stanovnika opštine Obrenovac imalo je bolesti organa za disanje. Istraživanja su vršena u periodu od 2002. do 2004. godine a objavljena u Firenci 2006. godine. Istraživanje pokazuje da deca iz sela Grabovac koje se nalazi pored deponije pepela TENT-B, imaju 2,9 puta veći rizik od „šuštanja u plućima“ od dece iz sela Draževca, koje je udaljenije od deponije.

Kako bi smanjili negativan uticaj deponije na životnu sredinu, menadžment TENT-B je dobio donaciju vrednu 28 miliona evra za rekonstrukciju sistema odpepeljivanja. Ovaj novac, uz ulaganje TENT-a B, trebalo je prema projektu biti sasvim dovoljan da zameni postojeću tehnologiju otpepeljivanja novom, što je trebalo da, kao posledicu, ima značajno smanjenje negativnog uticaja deponije na životnu sredinu i zdravlje građana u okolini deponije.

Iako je novo postrojenje za otpepeljivanje TENT-B pušteno u rad 2009. godine, stanje na deponiji pepela se nije bitno poboljšalo. Tako prema izjavi jednog stanovnika Grabovca saznajemo da: „Danas nemamo pepeo u vazduhu 300 nego samo 200 dana u godini”.

Sugestije zainteresovane javnosti da je izabrano tehničko rešenje nepogodno za rešavanje problema deponije TENT-B, a uz to i veoma skupo, nije uzeto u obzir. Potrebno je bilo razmotriti alternativene projekte poput povoljnijih domaćih rešenja, koji nisu razmatrani od strane Investitora, obrađivača Studije o proceni uticaja..., i Tehničke komisije.

Iz ovog primera se vidi da veoma često Investitori i državni organi ne donose najoptimalnije odluke vezane za dobrobit građana i prirodu, iz ma kojih razloga. Iz tog razloga izvršićemo pravilnu analizu procedure učešća javnosti kroz **Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu** i pratećom Uredbom i pravilnikom, kroz upoznavanje sa odredbama ovih pozitivnih zakonskih propisa.

Tako je zakonskim propisima Srbije određena sledeća procedura „**Procene uticaja na životnu sredinu**“ koja se odnosi na pojedinačne projekte tj. aktivnosti među kojima su i energetske objekte i/ili njihovi segmenti (deponije i pepelišta):

a) Investitor prvo podnosi zahtev nadležnom organu (ovde u primeru je to Ministarstvo životne sredine) za određivanje obima i sadržaja Studije o proceni uticaja Projekta na životnu sredinu.

b) Ministarstvo poziva preko medija (lokalnog i republičkog), zainteresovanu javnost da pregleda zahtev Investitora za određivanje obima i sadržaja predmetnog zahteva i dostavi svoje mišljenje.

c) Potom ono donosi Rešenje kojim se određuje obim i sadržaj Studije o proceni uticaja Projekta na životnu sredinu, uzimajući u obzir i primedbe zainteresovane javnosti

d) Zatim Investitor angažuje ovlašćenu konsultantsku kuću da uradi Studiju o proceni uticaja ... koja se predaje Ministarstvu životne sredine radi dobijanja saglasnosti, a preko medija i lokalnih samouprava poziva zainteresovanu javnost da pregleda dokument, određujući: mesto, trajanje javnog uvida (20 dana), vreme kada se dokument može pregledati i rok za podnošenje komentara javnosti .

e) Ministarstvo određuje datum javne rasprave i javnog prezentovanja Studije kako bi građani imali mogućnost da prisustvuju i pitaju konsultante-obradivače Studije sve što ih zanima i da izlože, lično, svoje primedbe.

f) Ministarstvo životne sredine, primedbe građana i Studiju o proceni .., predaje svojoj Tehničkoj komisiji, koja daje svoje mišljenje o tehničkoj ispravnosti dokumenta - Studije o uticaju nove investicije na životnu sredinu i predlaže da nadležni organ dâ ili ne dâ svoju saglasnost

g) Izveštaj Tehničke komisije se prosleđuje Investitoru, a naročito ako postoje nedostaci unutar dokumenta, pa je potrebno uraditi izmene i dopune Studije o...

h) Nakon izmena i dopun_a Studije o proceni uticaja Projekta.., ona se više ne izlaže na uvid javnosti niti se organizuje javna rasprava.

Ovakva procedura prilikom izvršenja „***Procene uticaja na životnu sredinu***” ima veliki broj nedostataka. Kao prvo, Investitoru je Uredbom omogućeno da se Studija o proceni uticaja na životnu sredinu radi po *Idejnom projektu* (PRILOG 1) koji se, za potrebe izrade ***bazne dokumentacije***, uz druge eleborate, nalazi u pripremnoj - ***Nultoj fazi***. Dakle, to je propust koji će za posledicu imati da se za doterivanje/prepravke od *Idejnog projekta* ka *Glavnom projektu* ne uradi adekvatno analiza uticaja na životnu sredinu.

Drugi problem, na koji se nailazi, je da pozitivnim zakonskim propisima Republike Srbije nije utvrđena odgovornost Investitora, obrađivača Studije i Tehničke komisije za kvalitet ovog dokumenta ili za ne - sprovođenje zakonskih odredbi.

Samim tim ovaj dokument nema onu pravnu težinu koju bi trebalo da ima, jer se bavi veoma relevantnim tehničko tehnološkim problemima, koji imaju značajnog uticaja na ljudsko zdravlje i životnu sredinu u celosti.

Treći problem je što je u Srbiji davanje saglasnosti na Studiju o proceni uticaja... izjednačeno sa davanjem zelenog svetla – odobrenja samom *Projektu* (u ovom slučaju *Idejnom projektu*), što bi trebalo biti odvojeno – jer Tehnička komisija može odlučiti da je Studija o proceni... urađena kako treba, ali nadležni organ je taj koji, zbog procene svih uticaja na životnu sredinu i zdravlje ljudi, *Projekat* odobrava ili ne odobrava.

I na kraju, četvrti problem je da, ukoliko dođe do akcidenta (poput onoga u železari Smederevo), nijedna osoba neće biti procesuirana za probleme učinjene životnoj sredini, čime je izvršena abolicija priređivača Studije o proceni uticaja..., kao i nadležnih organa Ministarstva za Studije o proceni... i članova tehničke komisije, a manje više i Investitora. Oni se time stavljaju u neravnopravan položaj sa projektantima sistema koji još uvek odgovaraju za svoje dokumente – planove i *Projekte*.

Ovo potvrđuje i tekst M. Stanković-a objavljen u dnevnom listu „Politika” u rubrici „Među nama”, iz kojeg saznajemo da je u TE Kolubara A izvršena nadgradnja postojeće deponije sa postojećim, postupkom transporta pepela i šljake kao veoma retke mešavine.

Sugestija zainteresovanih strana da se prilikom projektovanja razmotre alternativna tehničko-tehnološka rešenje deponovanja guste mešavine nije ni razmatrano, a nakon puštanja u pogon nadgrađene deponije 2007. godine desila se teška havarija kada je nasip probijen i kada je ogromna količina mulja od vode i pepela iscurila u reku Turiju”. („**Arhus**“ je usvojen tek maja 2009. godine.)

Iz navedenog dela teksta se jasno vidi da odgovornost za ovaj događaj nemaju ni projektanti (jer se radi o *Idejnom projektu*) ni izvođači radova, kao ni obrađivači Studije o proceni uticaja Projekta na zaštitu životne sredine ili pak članovi Tehničke komisije. Zbog povrede prava po pitanju zaštite životne sredine **pristup pravosuđu** iz Trećeg stuba „Arhusa“ nije bilo moguće primeniti jer „**Arhus**“ nije bio ratifikovan.

Jedini koji će biti odgovorni za ovakve havarije biće menadžment kompanije u kojoj se havarija desila. Znajući sistem rada inspektora, odgovorni menadžment kompanije biće kažnjen relativno malom novčanom kaznom za privredni prestup, čime će celokupna stvar biti završena, nevezano za učinjenu štetu građanima i okolnoj životnoj sredini.

4. SLUČAJ KADA IZGRADNJA INVESTICIJE POČINJE *IDEJNIM PROJEKTOM*

a) Deponija pepela i šljake na Srednjem kostolačkom ostrovu

TE – Termoelektrane Kostolac A (dva bloka: A1-100 MW i A2 - 210 MW) ima deponiju pepela i šljake na lokaciji „Srednjeg kostolačkog ostrva“ na površini od 240 ha.

Uključivanjem TE Kostolac B1 1988. godine, i TE B2 1991. godine (ukupne instalisane snage $2 \times 348 = 696$ MW) na VN mrežu, koristi se postojeća deponija TE Kostolac A. Kako se deponija brzo napunila, pribeglo se nadgradnji deponije nad postojećom za obe elektrane TE Kostolac A i TE Kostolac B, kao privremeno rešenje.

Deponija pepela i šljake je tako dostigla visinu cca 90 m, a posledice su povećanje eološke erozije i tri pucanja nasipa sa izlivanje sadržaja deponije u naselje Majdan Kostolac, kanal „tople vode“ TE Kostolac A i Dunav.

Neobično je da ova deponija potpada pod nadzor Ministarstva za građevinu (!) i to kao visoka brana ispunjena vodom muljem i pepelom; notirano u ***Zakonu o planiranju i izgradnji*** (objavljenog u Službenom glasniku Republike Srbije) bez podatka do koje visine se grade zemljane nasute brane da bi bile bezbedne i sigurne; to sigurno nije visina od 90 m.

Pitanje rešavanja eolske erozije na deponiji Srednjeg kostolačkog ostrva, odnosno smanjenja negativnog uticaja deponije na životnu sredinu, EPS pokušava da reši otvaranjem nove deponije pepela za TE Kostolac B u prostoru Površinskog kopa „Ćirikovac“ i to transportom guste mešavine pepela i vode 1:1.

Podvucimo, Studija o uticaju nove investicije na životnu sredinu radila se po (!) *Idejnom projektu* (PRILOG 1). Ovo je presedan da u prostor Površinskog kopa „Ćirikovac“, investicija počinje sa *Idejnim projektom*.

U rudarstvu, uvek je svaka investicija počinjala sa *Glavnim/Dopunskim projektom* (*Uprošćeni projekat* se koristio kasnije za manje probleme i popravke u toku rada kopa), iz perioda samoupravljanja po već opisanim **fazama 1, 2, 3, 4 i 5.**, a sada po ***Pravilniku o sadržini rudarskih projekata***,

(Sl. gl. RS br. 27/97) važe isti principi. Da bi se moglo videti pravo stanje neadekvatne primene Arhuske konvencije u Republici Srbiji, odabrali smo slučaj „Pepelišta izgrađenog u površinskom kopu Ćirikovac“

Početak izgradnje novog pepelišta, poklapa se sa pokretanjem klizišta – „ruča” na etažama polja „Ćirikovac” tj. odpočinje aktivacijom „ruča” (klizišta) u tada još aktivnom PK Ćirikovac, aprila 2009. god.

Dopisom br. 372/PS od 24.07.09 PD TE Kostolac B je zatražio određivanje obima i sadržaja Studije uticaja projekta rekonstrukcije pod nazivom: (!) ”Studija opravdanosti sa idejnim projektom rekonstrukcije sistema za transport i deponovanje pepela i šljake iz TE KostolacB”

b) Deponija pepela i šljake u Površinskom kopu „Ćirikovac”

Za izgradnju nove deponije pepela i šljake pod nazivom „Deo rekonstrukcija sistema za pripremu, transport i odlaganje pepela i šljake iz TE Kostolac B“ na površinskom kopu „Ćirikovac“ Investitor je podneo zahtev Ministarstvu životne sredine za određivanje obima i sadržaja Studije o proceni uticaja Projekta na životnu sredinu.

Ministarstvo je preko lokalnog medija „Reč naroda“ i „Politike“, obavestilo zainteresovanu javnost da pregleda zahtev PD „Termoelektane i kopovi Kostolac“ za određivanje obima i sadržaja Studije o proceni uticaja.. i dostavi svoje mišljenje.

Na ovaj poziv odazvali su se predstavnici NVO „**Centar za ekologiju i održivi razvoj – CEKOR**“ iz Subotice, **Lokalna agenda 21 za Stepovevac**, i **Lokalna agenda 21 za Kostolac – OPŠTINA**. Medijski je ceo proces ispratila ekološka emisija „**Zelena inicijativa** ”.

Studijom o proceni uticaja na životnu sredinu obuhvaćena je rekonstrukcija sistema za odpepeljivanje u TE Kostolac B metodom guste hidromešavine, i izgradnja „savremene“ deponije pepela i šljake u otvor PK „Ćirikovac“. Troškovi izgradnje projekta iznosili su u startu preko 35 miliona evra.

Prvi problem je nastao zato što je Investitor, na osnovu *Idejnog projekta*, i pre početka izrade „Studije o proceni uticaja na životnu sredinu“, odabrao tehnologiju otpepeljavanja, koji nije imao dobru podlogu u dokumentaciji (što za ovaj tip dokumenta *Idejnog projekta* nije ni bilo potrebno). Time je izgubljena mogućnost zainteresovanih strana da predlože adekvatno tehnološko rešenje. Ovo je suprotno odredbama **Arhuske konvencije**, koja traži da javnost bude uključena, kada su još sve opcije otvorene.

Drugi problem, koji se javio kod izrade Studije o proceni uticaja..., je neadekvatna dokumentaciona podloga same Studije, čime je obrađivač pokušao da opravda već postojeću ODLUKU o odabranoj, ali neadekvatnoj, tehnologiji. Samim tim obrađivač je fingirano smanjio negativni uticaj na životnu sredinu i zdravlje ljudi.

Prethodno navedena udruženja za zaštitu životne sredine NVO su, tokom javne rasprave, upozoravale da činjenično stanje ne odgovara onome koje je opisano u Studiji... , te da se mora pronaći nov model za rešavanje problema sa deponovanjem pepela.

Ali kako je Investitor već otpočeo „ugradnju“ tehnologije u svoj sistem, Tehnička komisija i nadležni iz odeljenja za „**Procenu uticaja na životnu sredinu**“ Ministarstva za zaštitu žvite sredine i prostornog planiranja, odobrili (!) su postojeće stanje na terenu uz minimalne mere za njene modifikacije i nadzor.

Po završenoj proceduri M. Stanković, predsednik Lokalne Agende 21 za Stepojevac je pokrenuo tužbeni postupak pred Upravnim sudom u Beogradu.

Postupak je došao na red rada Upravnog suda posle gotovo dve godine od završetka procesa „**Procene uticaja na zaštitu životne sredine**“. U tom periodu došlo je do ispoljavanja svih problematičnih tačaka Studije na koje je zainteresovana javnost ukazivala,

za posledicu došlo je do stvaranje „ruča“- klizišta, aktiviranje niza manjih klizišta i cepanje zaštitnih folija na više mesta. Samim tim ugrožena je tehnologija koju je Investitor odabrao za zaštitu životne sredine i zdravlja ljudi, a na koju su saglasnost dali predstavnici Tehničke komisije iz nadležnog ministarstva.

Na procesu pred Upravnim sudom, predsednica sudskog veća Dušanka Marijanović, zajedno sa članovima veća Zorice Kitanović i Slavice Urošević, donela je odluku da je tužba M. Stankovića neosnovana, uz obrazloženje da je Investor (JP EPS) ranije (?) razmatrao i odbio njegov predlog tehnologije, te da nije bilo prekršaja prilikom izvođenja procedure „***Procene uticaja na životnu sredinu***“.

Na procesu nije razmatrana odgovornost nadležnih lica: Investitora, projektanata, izvođača radova, obrađivača Studije., tehničke komisije ili nadležnih u Odeljenju za procenu uticaja na životnu sredinu, za negativna dešavanja „ručeve“ - klizišta i cepanje folija, na još uvek „zakonski aktivnom“ PK „Ćirikovac“.

5. UZROCNO – POSLEDICNIH VEZA

– Diskusija

– Nikada završeni posao –

Za nastalu štetu, koja se desila aprila 2009. i čija sanacija još uvek traje (klizište je još uvek aktivno), zakonski nije odgovaralo niti jedno lice (tačnije koliko nam je poznato iz objava u medijima). Da napomenemo da i o samom događaju postoji medijska ćutnja.

Iz prethodno navedenih primera možemo izvesti zaključak da implementacija „**Arhuske konvencije**“ i drugih **Zakona** koje se mogu osloniti na nju ima značajnih manjkavosti. Procedure „**Procene uticaja na životnu sredinu**“ vrše se pro-forma, kako bi se zadovoljila sama procedura, dok je izgubljena mogućnost da se kroz nju dođe do adekvatnih tehničko-tehnoloških rešenja za smanjenja rizika od akcidentnih događaja u objektima-privrednim organizacijama.

Iako je zainteresovanoj javnosti data mogućnost pregledanja dokumentacije novih investicionih izgradnji i planiranja nekog privrednog objekta, ona nema garancije u zakonu prema kojoj bi predlozi zainteresovane javnosti bili uzeti u obzir i ugrađeni u Studiju o proceni uticaja na životnu sredinu, ili pak obrazloženi zašto su odbačeni.

Ukoliko dodamo da prema zakonu Investitor, obrađivač, Tehnička komisija i predstavnici Ministarstva koji sprovode „**Procene uticaja na životn sredinu**“ nisu odgovorna lica, sasvim je jasno zašto se Studije o proceni... rade prema *Idejnim projektima*, a ne prema *Glavnim projektima*.

Slika 4. „Ruč“ na polju „Ćirikovac“ april. 2009

Prema našem mišljenju, potrebno bi bilo da se Studija o proceni uticaja radi na nivou kada su sve opcije otvorene i razmatrane alternative, sa dubinom analize o uticajima i detaljima koji se rade kod *Glavnog projekta*. Nažalost, i ***Zakon o planiranju i izradnji*** je loše usaglašen sa „***Zakonom o proceni uticaja***“. Tako bi se tek po razmatranju i „sukobljavnju“ određenih idejnih rešenja prešlo na izbor najprihvatljivijeg tehnološkog rešenja.

Postojećim postupkom Vlada Republike Srbije i nadležna ministarstva nisu primenila osnovna načela „***Arhuske konvencije***“: Informisanje, učešće građana u donošenje odluka i poštovanje prava i zakona. Samim tim izvršen je ogroman korak unazad u odnosu na poštovanje struke i prava građana.

Pored svega, ovakvo stanje u zakonodavstvu pogoduje postojanju elemenata korupcije među inspekcijom, pravosudnim organima i nadležnima za sprovođenje „**Arhuske konvencije**“, čime se dodatno otežava njena implementacija. Ostaje na kraju pitanje: „Jesu li samoupravljači znali bolje!?”

Slika 5. „Ruč“ još uvek traje na PK „Ćirikovac“.

6. ZAKLJUČAK

Kroz prethodne analize procedura, ustanovili smo da sada, Investitor odpočinje izgradnju objekata sa *Idejnim projektom* uz odobrenje nadležnih državnih organa Ministarstva.

Do ovog zaključka smo došli zato što je javnost uključena kroz „***Procenu uticaja na životnu sredinu***“ samo do nivoa izrade *Idejnog projekta*.

Bazična razlika između *Idejnog projekta* i *Glavnog projekta* je u tome što je *Glavni projekat* revidovan od strane ovlašćene revizorske kuće, kojom se ***potvrđuje garancija kvaliteta izrađenog projekta***.

Mišljenja smo da „***Procena uticaja na životnu sredinu***“ ima isti značaj sa stanovništa zaštite životne sredine i zdravlja stanovništva, pa se stoga mora ubaciti kao deo izrade *Glavnog projekta*, a ne *Idejnog projekta* kao do sada.

Takođe, obrađivač i revident (članovi tehničke komisije i nadležni državni organi) moraju biti zakonski odgovorni za dokument koji potpisuju, što do sada nije bio slučaj.

Poenta je da sva Ministarstva koja imaju udela i kontrolu u investicionim izgradnjama odmah preduzmu korake radi usklađivanja procedure „***Procene uticaja na životnu sredinu***“ sa rudarskim Pravilnikom o sadržini rudarskih projekata, Službeni glasnik RS br. 27/97 gde svaka investicija počinje sa *Glavnim projektom* (koji je revidovan i priložen Ministarstvu rud.).

PRILOG 1: DOPIS br.353-02-1535/2919-02 od 17. IX 2010. god. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja ODGIVOR (državni sekretar dr MILOVAN AVRAMOV)

PRILOG 1

Република Србија

Министарство животне средине
и просторног планирања

Одговори на примедбе председника НВО “Л.А.21 за Костолац” господина
Јовице Веључић Керчуљ

1. На основу члана 12. став 3. тачка 2 Закона о процени утицаја на животну средину (“Службеног гласника РС број 135/04 36/09) процена утицаја се врши на бази Идејног пројекта. У члану 118. Закона о планирању и изградњи (“Сл. гласник РС” бр. 72/09) дефинисан је садржај Идејног пројекта, где поред осталог, стоји и процена утицаја на животну средину.

2. ....

државни секретар др Милован Аврамов

EPILOG

EPILOG 27. februar 2014

